

בעזרת השם יתברך

ספר

יסוד יוסף

על שמירת הכרית ותיקונו

מאת

הגאון מופת הדור הדרשן הגדול
דיין דקהלה קדושה פו ז א

רבי יוסף במוהר"ר שלמה זללה"ה

ספר זה נדפס לראשונה בחיי המחבר בשנת תנ"פ,
ובשנת תצ"ט קם חד מרבנן והוסיף משלו זכרוא הוספה
לספר יסוד יוסף, ומגדיל חשיבותו ותחייתו של הספר
בבר נדפס הרבה מאד פעמים.

ועתה נדפס מחדש עם תולדות המחבר וספריו

ע"י ביכ"ם ספרים

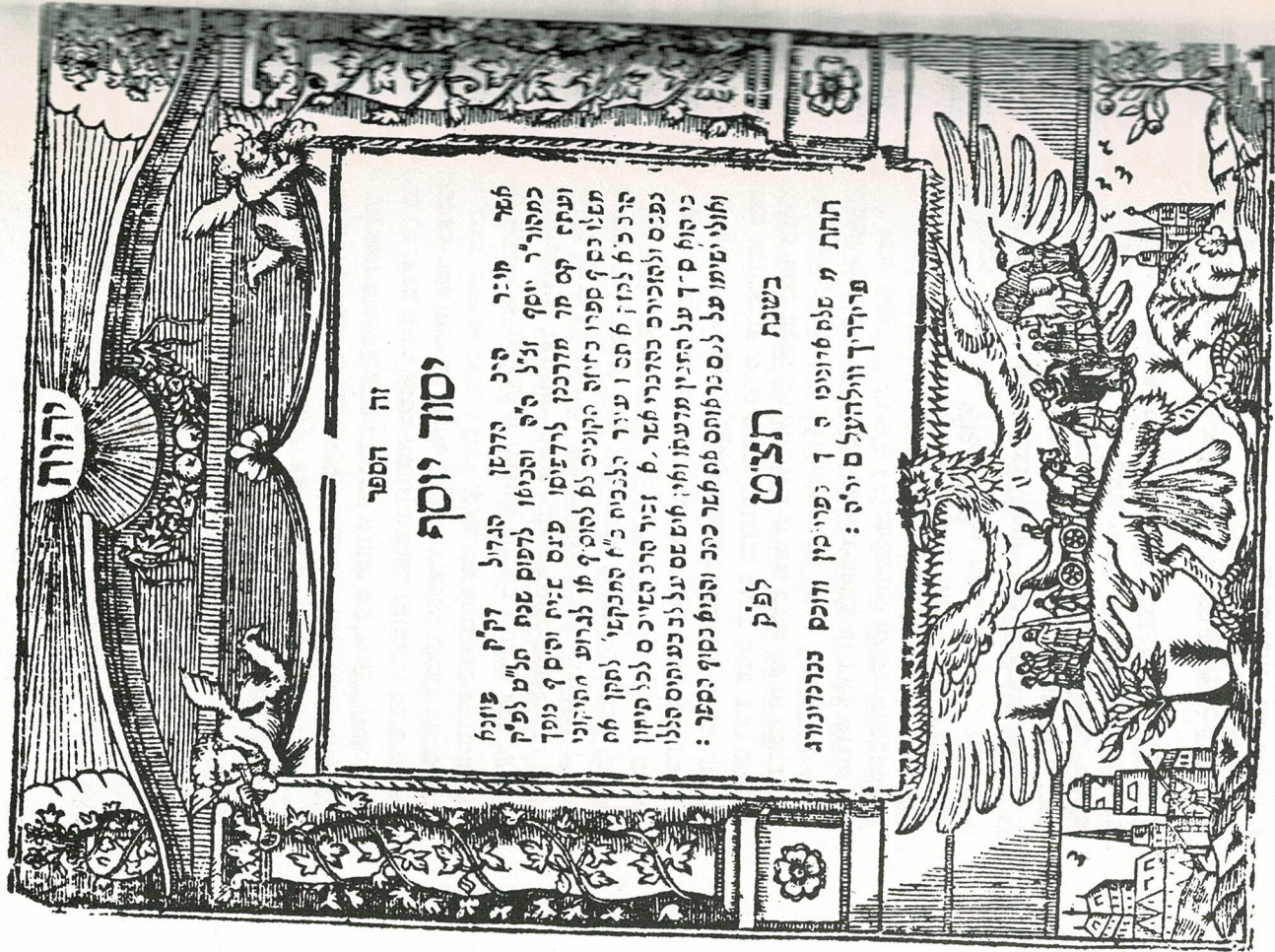
ר' משה לייב לוין

רח' מאה שערים 57

עיה"ק ירושלם תובכ"א

שנת חמשת אלפים תשל"ח לבריאת העולם

צילום שער המהדורה השניה משנת תצ"ט של בעל הנוספה ליסוד יוסף.

יהות

יסוד יוסף

זה הספר

אשר מויר היי הדתן הגדול דק"ק שווא
במחור"י יוסף ז"ל היה והבטו לדפוס שנת ה'ל"ט לפ"ק
ועתה קם מה מרדכנו לרדשינו פנים שנים ויהי ק נוסף
משלו בם ק ספריו ביניה הקונים לא להוסיף או לגרוע מהקוני
היב כל לבן אדם ו עירר הלכות ב"א המכש"ל לתקן את
נפשו ולהוכיח בהכרחי אשר אל זכור הדב השייך לכל תוקן
כי הוא ס"ד על התנין מדעתו ואלי איש שם על לב בעיות הללו
ואולי ישימו על לב נדלותם את אשר כרח והבטו בקוף בספר :

בשנת תצ"ט לפ"ק

תחת מ שלם אדונינו ה' ד פריימן וזוכס בנרדכינור
פרידריך ווילהלם יי"ה :

ספר יסוד יוסף

והוא תיקון קרי

שומר מצות לא ידע דבר ריע

זה

ספר שבמו יין ספר . ונקרא יסוד יוסף . ענין אין

לגרוע ואין להוסיף אשר אינו נחלק בשבת חסדיות

ונשבע דרישום והנה דרב ר"ס ויעבט ומנאמי מאמן כאילו

גומן מסי בראמן הוא המכבר הדתן הגדול עני וטבול .

סוף גרל . אשר שמו נודע בשער' והוא בקרמא רבא

אן המוריס ודעת ודין הסנתיין ושמו האלף המרומס מוה"ר

יוסף בן הרב פגורל בדיון סוהר"י שלמה בן הרב פגורל

מוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

ומוה"ר שמואל בן הרב פגורל הירוש רבי שלמה קלאפנה

זקנו רבי שמואל ב"ר שלמה רופא, הביא לדפוס בשנת שפ"ו את ספרו בהלכה בשם, "ישמח ישראל", וכאמור בשער ההוצאה הראשונה, "ישמח ישראל בעושי", עשות ספרים הרבה, איש תבונה, אשר נודע שמו אצל חכמי לב פונה, הלא הוא מרנא ורבנא, מהר"ר שמואל, אשר קרא ושנה, בן מהר"ר שלמה רופא בפיו נכונה, איין ותיקן זאת התורה"⁴.

כשמונים שנה לאחר מכן, בשנת תס"א, הובא לדפוס שנית, עם פירוש שונה לכל חלק, "חקי חיים", "חקי דעת", "חקי משפט" ו, "חקי דרך", מאת רבי משה יקותיאל קואפמאן-כהן, חתנו של בעל "מגן אברהם", ובהקדמתו הוא מסביר בארוכה את מהותו ואיכותו של החבור, "ובזמן הזה גדלו הגלויות וצרות צרורות, ונסתמו מעייני ההכמה, וכלה כד הקמת, אם אין קמח אין תורה — כי האריכות לו למשא כבד, ואולי יקרה לו מקרה בלתי טהור, והוא בדרך רחוקה וא"א לשאול פתח, בפרט בהיותו בדרך בלון, ובוה הספר יתמצה עבד לעבוד עבודת ה' ללמוד בו, אף בהיותו רוכב או הולך, בשכבו ובקומו ובלכתו בדרך". כחתי בעל, "מגן אברהם", המפרש המובהק על השו"ע, הוסיף בביאורו את תמצית הפסקים של מפרשי השו"ע המפורסמים, שלא היו לפני המחבר, וכן קיצור פסקי הלכות משו"ת שהיו לפניו, אך בעיקרו הוא ספר של סימנים לזכור את ההלכות.

המחבר בעקבות אבותיו

נכדם רבי יוסף ב"ר שלמה הלך בעקבותיהם לזכות את הרבים. במשך שנים רבות שימש כדיין בקהילת פוזנא. בשו"ת "אבן השתם" מובאת תשובתו המתחילה, "גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד". אל, "מחוי הדיון המצויין וכי הרב הגדול כ' אליקים געץ ב", עתה באתי ואין עונה, אל תשובה שלימה על שאלת דמר, ודברתי עם אלופים חכמי בני ישיבה יצ"ן, ועלה במוסכם שיפה דן ויפה זיכה וכי יעו"ש, וחתם דבריו, "דברי אותבו מחי ד"ש לטובה כל הימים, בבריתו נאמן וקיים במאמרו, יוסף ברוך מוהר"ש"⁵. אך נוסף על תפקידו זה שימש, כאמור, כמגיד מישורים וכדרשו במשך שלשים ושש שנים.

בנעוריו גלה למקום תורה לעיר שדה לבן, וכן קיבל תורה מפי בעל "תוספות יום טוב", וכל ימיו נהג מנהג יראים המתקדשים במותו להם. "מנהגו היה לקום בחצות הלילה, ולטבול את עצמו וללמוד ספר הוזהר

4 מזור, "קרי שמואל" בספר, "תואר פני שלמה" לר' שלמה לנדסברג, קיאטשיין תר"ל.

5 שאלה ח'.

תולדות המחבר וספרו

מאז ומעולם היתה פוזנא, "עיר גדולה לאלקים", ועוד לפני מאות בשנים היתה מכונה בשם, "עיר ואם בישראל, אבן הראשה, לכל דבר שבקדושה. פוזנא המהוללה, אלקים יכוננה עד עולם סלה, עד ימות הגאולה"¹.

הישיבה הראשונה בפולניה נוסדה בשנת רל"ד בעיר זו, ע"י רבי משה סגל מינץ, שנמלט מבמברג לפולין, מחמת הגזירות אשר באשכנז², ולאחר מכן נוסדו ישיבות ביתר ערי פולין.

על כסא הרבנות בקהילה מפוארת זו ישבו גדולי הדורות החל ממהר"ם מינץ, רבי שמואל מרגליות, רבי מרדכי יפה בעל ה"לבושים", רבי שפסיל הורביץ ובנו רבי ישעיה בעל השל"ה, רבי נפתלי הכהן כץ בעל "סמיכת חכמים", עד רבי עקיבא איגר ובנו רבי שלמה, זכר צדיקים וקדושים לברכה³.

בין המשמשים בקודש בפוזנא עומד במקום נכבד ר' יוסף ב"ר שלמה הדרשו, שנוסף על תפקידו כדיין, שימש כמגיד מישורים בקהילה המפוארת, ושלשים ושש שנים שימש ככהונתו, משנת תי"ט, עד פטירתו בשנת תנ"ו.

בשטח זה של פרדס התורה, בחלק הדרוש, נחשב לאחד מגדולי הדרשנים שקמו לעם ישראל במשך כל הדורות, ולכן קיבל את התואר, "דרשן" אם כי היה מגדולי דורו גם בשטח ההלכה, ושימש כדיין בקהילה המפוארת פוזנא, הרי בשטח הדרוש לא היה כמותו.

מחצבת קריש

מוצאו ממשפחה רבת יחסין, כאמור בשער המהדורה הראשונה של ספרו, "יסוד יוסף", "בן הרב הגדול בדורו מוה"ר שלמה, בן הרב הגדול מוהר"ר שמואל, בן הרב הגדול הרופא, רבי שלמה קלאפרש, הובא בשחיתות בשנים ובתשובות".

1 ר' עזריה בר שמעון בהקדמה לספר, "איסור הזית", שהובא על ידו לדפוס.

2 שו"ת מהר"ם מינץ סימן קי"ד.

3 תולדות יהודי פוזנא בגרמנית.

הקדוש, בישיבה על הקרקע בהכנעה גמורה, והיה לו כתוב תפלה שלא יכשל בלמודו בסודות התורה, ואח"כ למד בגמ' ופוסקים".⁶

שבחו של המחבר נזכר ע"י ר' יוסף בנו של ר' חיים קדיש, גיסו של המחבר, שהיזן כנראה את הספר לדפוס, ובשולי הספר הוא מציין, "אשר שמו נודע בשערים, מן המורים והורים, דרשן בק"ק פונזא המפוארה, ומוכיח בשער בת רבים, זה שתים עשרה שנה אור תורתו זרח, מדי שבת בשבתו, דודאים נתנו ריח, דברי אלקים חיים, בהבלו נשרף עוף הפורח".⁷

אין בידינו פרטים מרובים על קורות חייו, אם כי ידוע לנו שהוא נמנה בין תלמידיו של רבי מאיר פאפירוש, ממפיצי תורתו של הארי", וכך הוא מסביר בספרו, "יסוד יוסף": "קבלתי משי"ב האלוף התורני המקובל האלוף, האי תנא ירושלמי הוא, כמוהר"ר מייארל מפאפרש זצ"ל, שלמדתי אצלו בק"ק קרקא העתקתי ממנו הגהות על הזוהר, ובתוכם הגהה"ה על זוהר ויקהל ושבו הנוסחא של ק"ל תיבין".⁸ וכן מודגש מעמדו זה בשער המהדורה הראשונה.

לפי מסורת משפחתית השתתף באחד ממושבי, "עד ד' ארצות" ושם השמיע את דבריו לכבוד המעמד.⁹

כל ימיו ראה מחובתו להדריך את בני דורו בדרך ה', ולמטרה זו ירד אל המוני העם, כדברי גיסו הנ"ל, "הכמנו תאיר פניו וענוותנותו תשפיל גבוה לבב, ורום עיניו אלי, לשמוע אזניו בין יבין, יודע ידע פני צאנו, לרגלים אפיה הם רועים, ולא יפנה אל רהבים ושטי כובים, ואל מעשה תענועים, ה' מסך בקרבו רוח חכמה, ולהשיב התועים, להביא עצה מרחוק, לשמור חק חוק לגורה שוה, צד השוה שבהם, לתקן הדברים המעכבים את התשובה".¹⁰

במסגרת זו הביא לדפוס את ספרו, "יסוד יוסף", וכאמור בשער המהדורה הראשונה, "והוא זה מעט מזעיר מחכמתו הרמה, עודנו באמתחתו, ויתפש וילקוט יוסף כל ספרי לחקן יסוד יוסף, כאשר יבואר בהקדמה שלו, ולאחבת התוכחה המגולה, האהבה הנסתרת, תיקן זאת משמרת למשמרת, וזה ספר שבחו אין מספר, ונקרא יסוד יוסף, עליו אין לגרוע ואין להוסיף, אשר אין וחקר בשבע חקירות ובשבע דרישות".

דור דעה היה הדור ההוא, אשר שמר אמונים לתקות הגאולה, וכל ימיהם נשאו את עיניהם לביאת משיח צדקנו, ומשהגיע ר' יוסף דרשן

6 מדור, "ראש יוסף" בספר, "תואר פני שלמה" הנ"ל ע' 53-57.

7 מהדורה ראשונה, דף ט"ז ע"ב (סימוני דפים שלנו).

8 דף ד' ע"ב (במהדורה הנוכחית דף ה' ע"א).

9 "תואר פני שלמה" ע' 58.

10 מהדורה ראשונה, דף ט"ז ע"ב.

למסקנה כי, "עיקר אריכות הגלות היא בסיבת חטא זה", טרח להוציא לאור את ספרו זה, שנועד להפיץ בריבים את חומר ההטא הזה... חטא הוצאת זרע לבטלה הנקרא רע, בספר הזהר פרשת וישב על הפסוק, "ויהי ער רע בעיני ה'", ובכמה דוכתי, ובשאר ספרי חסידים וספרי יראה, ובראשם בעל "ראשית חכמה", וכאמור בהקדמה, איננו אלא ליקוט מספרו אשר בכתובים: "ובאתי להודיע סיבת חטא זה, וינושנו ותיקונו ושכרו, ואקצר באמרים עד אשר אזכה להדפיס הספר הגדול, בערך חמישים ביוגו, אשר הוא מלקט מתוך שלש אלה נפלאו ממה, הם שלשה ספרים הנפתחים מלפני: ספר יד יוסף חדש, וספר וילקוט יוסף, וספר ויכלכל יוסף, אשר בטוח אני באלה הדברים, שיהיו לרצון אמרי פי ותגיון לבי לפני יודעי כל דעת ודין בעלי תורה".¹¹

בתפקידו כדרשן העלה את תביעותיו לחיקון הליקויים שגראו פה ושם בבית ישראל בדבריו, "הרבתי להשיב אפי בדרישותי, שבקהלות גדולות עומדים על הרחוב בשבת לעת מנחה, אנשים ונשים בערבוביא, ומסתכלים זה בזה ובאים בעונותינו הרבים לידי ההדורים ולידי תוצאת זרע לבטלה, או לעינים שכן רואות, ולכן על חכמי הדור שבקהילתם יש מנגה ביש זה לבטל, ולגזור על השמשים שיגוערו באנשים ובנשים שילכו, ולעשות סעודה שליטת, כי על ידי כן מבטלים גם כן זמן סעודה שליטת, כי בעמידתם על הרחוב, זה וזה גורם איסור שמדברים גם כן לשון הרע ופוגמים וכו'".¹²

זה אצל זה, כמו שהרבה להשיב אפו על זה, וקרא תגר החסיד עליון בעל השל"ת, ודרש לבטל מנהג זה, וקם תחתיו הגאון הגדול הרב שלנו כמוהר"ר יצחק, ודרש לבטל מנהג זה, ובכלל זה לבטל גם זאת שלא יהיו בחתונה אנשים ונשים בבית חורף אחד ולרקוד שם".¹³

מדבריו משתקף המצב הכלכלי הקשה בבית ישראל בדורות ההם, והוא מוכיח כי, "החוטא בחטא הזה מביא עניות על עצמו, וזו היא סיבת גודל העניות שיש לנו בעוונותינו הרבים, וידל ישראל עד מאוד, כמעט אין בית, אשר אין שם מת, הוא העני החשוב כמה ממש, אביזנים בעלי הבתים, שירדו מנכסיהם מוחלפת השיטה, תחתונים למעלה ועליונים למטה".¹⁴

11 מהקדמת הספר, מהדורה ראשונה, מעבר לשער. במהדורה הנוכחית — דף ב' ע"א (מכאן ואילך ציין למהדורה הנוכחית בלבד).

12 דף ג' ע"א.

13 דף ד' ע"א.

14 דף ד' א"ב.

ספר "יסוד יוסף"

הספר מחולק לשלושה חלקים: בראשון מפורטות הסיבות המביאות לידי כך, בחלקו השני — עוגשי החטא ובחלקו השלישי והעיקרי, באים ההורחות לאדם כיצד לחקור את הפגמים שנוצרו. בחלק זה מתבאר המחבר דבריו דרוש מאלפים ביותר, הנסוכים בגאונות מפליאה, בהבנת דברי חז"ל וחידותם, ודבריו משמחים ומרוממים את לב הקורא. חלק זה של הדרוש הוא השריד היחידי שנשאר לנו מדברי דרושו של המחבר.

מתוך "אחרית דבר", בשולי הספר, משתמע שהוא הותקן לדפוס ע"י שאר בשרו של המחבר, בן אחות אשתו ר' יוסף ב"ר חיים קדיש, וכנראה שהוא סידר גם המפתחות, אולם במהדורה ראשונה הובא לדפוס רק הספר עצמו, ואילו המפתחות, נכללו רק במהדורה שניה בשנת תצ"ט.

הספר זכה להערכה גדולה בצבור, ושישים שנה לאחר מכן, בשנת תצ"ט, התנדב אחד מגדולי הדור, שרצה בעלום שמו, ומכונה בשם "חד מדרבנן" להדפיסו שנית, כדבריו "בא לידי מקורב הספר יסוד יוסף, מעט הכמות ורב האיכות, אשר לא ראיתי מימי, שיצא מפי הקדוש וטהור, גברא רבה, שדרש והתקין תקונים לאות ברית בני מרי, לבל ידונו בחמת קרי, ודרישתי וחקרתי אם הספר הלז בגמצא עדיין, ופשפשתי ולא מצאתי אפילו לאחד מעיר, סליקו רעיוני, הנה רבים מעמי הארץ נכשלים בחטא החמור הזה, ומצאתי להם רפואה להדפיס הספר עוד הפעם"¹⁵.

בהביאו את הספר שנית לדפוס, הוא מוצא מחובתו להוסיף השלמות, שכן הדורות מתמעטים והולכים, "ובאשר שכל התיקונים אשר כתב הרב המחבר המה מקולקלים בעתים הללו, אף שישראל קדושים ורצונם לתקן, ריב המון העם אינם יודעים במה הם נכשלים, ותקנתם היא קלקלתם, דמש"ה כל ישראל שומרי שבת המה, אך לא כולי עלמא דינא גמירא, וידעו ויבינו כמה שיהיו, וכן במצות הפילין ושאר התקונים, על כן אציג לפניכם בסוף הספר קצת דינים שיכירו וידעו איך יתנהגו בכל התקונים"¹⁶, וכך הוא משלים את דבריו של המחבר, מציין להם מקורות נוספים, ומוסיף בעיקר הלכות שאדם נחקל בהם לעתים קרובות.

ביחוד הוא מקדיש את דבריו לעניני שבת, "לתועלת בני אדם כשרים המבקשים לעשות רצון קונם, אך המה נכשלים בכמה איסורים בשבת מחמת חסרון ידיעה, ואפילו יודעים נכשלים לפעמים, לפי שאינם לומדים הלכות שבת, כראוי להיות בקיאים בהלכות ההן"¹⁷.

15 דף י"ז ע"ב.

16 שם.

17 דף י"ט ע"ב.

כיון הוא מזכיר בכמה מקומות מהרעיותיו בהלכה כגון:

"שנ"ף טאבא"ק". הט"ז חוכך להחמיר, אף על פי שבספר הלכות קטנות (סימן ק"א) כתב בשם שאר רבנים, שהוא היתר גמור, בעל גפש יחוש לבעל הט"ז, ובספר י האר"ת מטעם אחר שיש לאסור, ורע עלי המעשה אשר נעשה אפילו בחול ששואפין אותו אף בשעת התפלה, גם מושיטין הקלפי זה לזה בבית הכנסת, והוא גאווה וקלות ראש מאד, לעשות כן בבית הכנסת, אפילו שלא בשעת התפלה, על כן ילמד איש את רעהו שלא לעשות כן, עוד שמעתי שבק"ק פיורדא גורו על זה, שלא ישאף אדם ה"שנאף טאבא" בבתי הכנסת וייער חילם"¹⁸.

מתוך דבריו, "ובספר הארכת", משתמע שחיבר גם ספר בהלכה, אולם כיון שלא הזכיר שם הספר, וכן העלים שמו מההוספה ל"יסוד יוסף" לא נודע לנו לעת עתה שם הספר ומחברו, ועם כל זה הביאו האחרונים את דבריו שבהוספה ל"יסוד יוסף" לענין הלכה, כגון ב"ארחות חיים (סי' שכ"ח ס"ק כ"ה) וב"כף החיים" (סי' שכ"א ס"ק י"ד) וב"משנה ברורה" (סי' שכ"ח ס"ק ס"ג) כתב שהרבה אחרונים אוסרים קריאת בשבת, וב"שער הציון" הביא את רשימת האחרונים, וביניהם ס' "יסוד יוסף", שהאריך הרבה במשא ומתן של הלכה ובתוכחות מוסר בדבר האיסור של קריאת עתונים בשבת. והאחרונים אף שהזכירו בסתם ספר "יסוד יוסף", הכוונה להוספה ל"יסוד יוסף", שבו מבוארים עניני ההלכה, כנ"ל.

החל משנת תצ"ט הדפיסו כל הדפוסים את ההוספה ל"יסוד יוסף" יחד עם הספר, כפי שהנו עתה לפנינו.

בנו ממשיך את שרישרת הקדש

בנו של בעל "יסוד יוסף" הקדוש ר' אריה ליב, המשיך את שרשרת הקדש, ואף הוא כיון כדרשן בקהילת פונוא, ובאחרית ימיו זכה לקדש את השם בריבם. קדוש מרחם היה, וכפי שנמסר ילדתי אמו הצדיקת בהיותה בת חמשים שנה ומנעוריו הלך וגדול בחורו, עד אשר נתקבל לאבד"ק פייוער ובק' סאמטר בימי חרפו, ואח"כ עזב את הריבנות ונתקבל למלאות מקום אביו בקהלת פונו המפוארה¹⁹.

כל ימיו ידעה קהילת פונוא רדיפות ועלילות. בשנת תע"ו, שנת בואו

18 דף כ"ד ע"א.

19 מדור, "פני אריה" בספר "תאר פני שלמה" הנ"ל, ע' 40.

המהדורות הרבות של ספר "יסוד יוסף"

הספר זכה למהדורות נוספות, כעשרים במספר, אם בצורתה של מהדורת הצ"ט, אם בתוספת ליקוטים ואם בהשלמות אחרות. רבי יצ"ט נעטיל בראש-שפיגל, שהביא את הספר לדפוס בשנת תרע"ב, הוסיף ליקוטי הלכות נצרכות, בהתאם לצורך הדור. בעקבות המהדיר בשנת הצ"ט, שהוסיף אזהרות בעניני שבת, הוסיף אף הוא אזהרות נחוצות לבני דורו כדבריו: "מחמת שהמחבר אשר הוסיף לספר זה כתב הלכות שבת, כמעט מזעיר כמו שמים בעצמו, ע"כ נתתי אל לבי לכתוב דברים השכיחים ונחוצים לידע אותם"²⁴.

כן חיבר רבי רפאל אוחנה בעהמח"ס, "מראה הילדים" מרבני טבריה ספר "יסוד מערכי", הכולל תוספת דרוש ומוסר על הענינים שב"יסוד יוסף" ובאורים והשלמות מספרי האחרונים, וכן מכתבי יד. כן היה בידו הספר "יסוד יוסף", בתוספת הגהות הגאון רבי יעקב עמדין בכתב ידו, כדבריו, ומדי עוברי לעיר מולדתי מכנס יע"א ראיתי ס', "יסוד יוסף" כתב יד בהגהות הרב יעב"ץ ז"ל, הלא הוא כמוס באמתחת איזי חביבי כמהדור"י מרדכי אדהדאן, רב ספרא ס"ט, ולדברי המחבר המביא בשם בעל "קרבן שבת" של עוונותיו של אדם גרשמים על מצחו של אדם, ומסתלקין בהגיע נשמה יתרה בשבת, חוץ מהחוסא בהוצאת זרע לבטלה, שעון זה גרשם על המצח אינו מסתלק אף בשבת" מעיר היעב"ץ שם, "קשה מאי פנים חדשות איכא בשבת, והרי כל זמן שלא עשה תשובה, עונו חקוק על מצחו, בין בחול בין בשבת, וכשעושה תשובה נמחק אותו העון, בין בחול ובין בשבת, ועוד אם עשיית תשובה היתה בחול, כמוכח מהרב המחבר, למה המתיז עד שבא שבת ראשונה שאחר עשיית התשובה, והלא מיד נמחק עונות מצחו ודאי, ואפשר לישב דהא דקאמר פנים חדשות באו לכאן, לא קאי על עון שו"ל אלא אשאר עונות, וה"ק, עד עכשיו, שהיה לי בכלל העונות עון ז"ל, לא היה אפשר להיות לי פנים חדשות, אבל עכשיו כשעשיתי תשובה ונמחק עון ז"ל ממציא לחלוטין, גם אם יצויר שיש לי בהווה או להבא כמה עונות ונמחק מ"מ כיון שבאה שבת באה מנוחה, ויש תקנה לסור מצחי מכל פריטי כתמי העונות, באופן שבאים פנים חדשות בשבת, אחר דפרח מנאי עון דז"ל, ושוב אינו בכלל העונות" נאום יעב"ץ²⁵.

כן נדפס במונקאטש בשנת ת"ש חיבור על "יסוד יוסף" בשם סהרת יום טוב (בשילשת חלקיו הראשונים) על ידי הרה"ג ר' חנניה יום טוב ליפא

24 מהדורת פיעטרקוב תרע"ב דף ה' ע"א.

25 דפוס ירושלים תרנ"ו, דף כ"ד ע"א.

לפונא, עבר על בני הקהילה אחד המאורעות הקשים בדברי ימיה, כדברי ר' מאיר ב"ר אלקים געץ, בהקדמתו לספר אביו, "אבן השהם": באתי לשם לפונא, ה' אב תע"ז לפ"ק ונלכדה העיר, וגהרגו גדולי העולם קדושי ישראל. אנשים ונשים וזקנים וטף, חסדי ה' אוכיר חסד חנם, שהוליד ה' אותי למקום אשר לא היה ידעתי מזה מעולם, והייתי במחבוא עם י' נפשות בערך, על גבי בנין בהכ"נ ישנה, שם ראיתי, אוי לעינים שכך ראוות, כל ס"ט ערומים ע"צ קרקע, וכמה אנשים ות"ח שנהרגו בביהכ"נ ובחצר בהכ"נ, נשים וילדות ומעבירות, ותינוקות מפרפרות, מלבד כמה וכמה נפשות, אשר דין פצע וחבורה ומכה, דין קטע ורישיה, וזאת היה עש"ק קודם ט' באב וכו'²⁰.

באחרית ימיו נספה על קדושת השם, ופרשה זו מתוארת ע"י ר' שמואל אב"ד שטרס, בספרו, "עמודי עולם": "וגופא דעובדא הכי הית, שתינוק נכרי נמצא מת כמו חצי פרסה מן העיר, והוציאו שם רע בלשון שקר, שאנחנו בני ישראל עשינו זאת, שנים מראשי הקהלה, הרב הגדול הדרשן הקדוש והטהור מו"ה אריה ליב וצלה"ה, והשתדלו הגדול הקדוש הטהור מו"ה יעקב וצ"ל" נתפסו כאחראים לרצח הילד.

רעיותו של ר' אריה ליב שידלה אותו להמלט על נפשו לקהילת מעורייטש, שם היו להם, קרובי משפחה, אבל הוא בצדקתו השיב לה, "לא נכון לעשות כן לעזוב את עדתי, ואולי יתפסו אחרים רבים וגדולים, למען אשובה ע"כ למקומי, ואזיה נכי גרמא בנוקין", וכך סבל עינויים מרים וקשים, ובכללם הקיפו פאת ראשם והשחיתו פאת זקנם, וכל שערות גופם, באמרם פן ע"י שערות גופם יעשו כשפים, שלא ירגישו הענויים הקשים, וארי שאג ישאג ליתן קולו בבכי, ובקול מר החחנן, אל התליין, לענות אותו בעינויים קשים חצי שעה יותר מזמן הקצוב מבעל המשפט, ולהניח לו הדרת זקנו, שלא יהיה כנגד המשחיתים, אבל תפלתם לא עשתה פירות" ועינוייהם נמשכו עד יום ח"י כסלו תצ"ז, כאשר החזיר נשמתו הטהרה ליצירה²².

על מצבו חרתו לאמר, "הרב ה"ה הקדוש מו"ה ר' אריה ליב דרשן, מרב ה"מ יוסף דרשן תנצב"ה, יום ה' ח"י כסלו תצ"ז ספ"ק", ובעל "תולדות יהודי פונא" מעיר כי, "הכתב על המצבה נחרת בעצם משפט העלילה, ועל כן לא יכלו להרבות בשבחיו"²³.

20 הקדמה לספרו, "אבן השהם".

21 ברלין תק"א.

22 "תואר פני שלמה" ע' 43.

23 ראה גם בספר הנ"ל, "תואר פני שלמה".

דייטש שליט"א, הספר מכיל בעיקר השלמות וליקוט אמרות דבריו דרוש על הענינים שב"יסוד יוסף".

הספר נתקבל בחיבה בכל תפוצות ישראל

מן הענין להדגיש כי ספרו, "יסוד יוסף" נתקבל באהלי תורה בכל הדורות. וכאשר רבי יהודה לייב פוחוביצר, מגדולי המוכיחים בדור ההוא, הביא לדפוס שנים מספר לאחר מכן את ספרו, "דברי חכמים", הוא מציין את הדברים השונים והירות, ובספר יסוד יוסף הביא עוד כמה דברים, והוא הפגום בראי, דהיינו המסתכל בצורות ע"ז, וגם הישן יחיד בחדר, גם מתוך רבי אכילה ושתיה וגם הפוגם באזנים, לשמוע דברי בטלה, ועל כל זה הוזהרנו כמ"ש ונשמרת מכל דבר רע, ובפרט מהסתכלות בנשים, כי ההרהור בא ע"י ראות, כי אשה שלא יראה כיצד ירהר, גם כי הורע הוא מאור עיניו של אדם, והשומר הראות — שומר הזרע²⁶ ומאז ועד עתה הוא נזכר בספרי המוסר המיועזים להדריך את שומרי האמונים בדרך העולה בית א-ל. וכן מובאים דבריו, הן בספרי המוסר והן בספרי ההסידות, ולאחרונה בספר "טהרת הקדש" להר"צ ר' אהרן זצ"ל בעל "שומרי אמונים".

מבין הפוסקים האחרונים, המסתמכים על ספר "יסוד יוסף", נזכיר את הגאון רבי אברהם דאנציג בעל "חיי אדם" שכלל בצוואתו קטעים מן המפחחות ל"יסוד יוסף" וכן הגאון רבי שלמה גאנצפריד, המביא בספרו "קיצור שלחן ערוך", "תקונים למי שנכשל בחטא זה בחובים בספר "יסוד יוסף" אשר ליקט מספרים קדושים וקדמונים ואכתוב קצת בקיצור".

"להדר להיות סנדק, שימולו ילדים על ברכיו, ובפרט להיות סנדק אצל עניים, להרבות בצדקה לעניים, ולשמור שבת כהלכתה, ולענג, ולהדליק נרות הרבה, לכבד ולאהוב לומדי תורה, להתפלל בכוונה ובכבי, לבחור במדת הענוה, וכאשר ישמע שמחפזין אותו ישתוק וימחול, כאשר יעשה איזה מצוה יעשה בכח ובוריות, עד שיתחמם בה, ובפרט בעשיית המצות לפסח, לגדל בניו לתלמוד תורה, להדריכם ביראת שמים לגדל יתום בתוך ביתו ויתננג עמו כמו עם בנו, לעסוק במצות הכנסת כלה, לעלות לתורה לכל הפחות פעם אחת בכל חודש, ויברך את הברכות בקול. גם יסתכל בתורה ויקרא בלחש עם הקורא, להיות מן העשרה הראשונים בבה"ג, לעמוד בחצות לילה, לעשות "תיקון חצות" בבכי, ואם אי אפשר לו לקום בחצות הלילה יעשה אח"כ תיקון חצות, לאהוב שלום ולרדוף שלום"²⁷.

²⁶ "דברי חכמים" דיהנפורט תנ"כ שער התשובה, פ"ו משתק שם (בפרק כ') מיסוד יוסף תיקונים לחטא ז"ל. ²⁷ סימן קנ"א סעיף 5.

מזה שבעל "קיצור שלחן ערוך" סידר את התיקונים, דוקא מס', "יסוד יוסף" ולא משאר הספרים בענין זה, כגון ראשית חכמה, שלי"ה, "זרע קודש", "עבודת הקודש" להחיד"א, גר"א שהספר יסוד יוסף היה נפוץ ומצוי ביותר בבית ישראל. ואם כי נדפסו כמה ספרים בענין שמירת הברית ותיקוני העון הזה, הן ממחברים ראשונים והן מאחרונים ומהם כמה ספרי ליקוטים בענין זה, מכל מקום זכה הספר, "יסוד יוסף" למעמד יסודי בסוגיא זו וזאת מכמה סיבות: (א) בהיותו מביא הענין באופן מקורי וממניחי היסוד בענין זה, אחרי ה"ראשית חכמה" וכדברי הרה"צ ר' אהרן ראטה זצ"ל בספרו "טהרת הקדש" (במאמר תיקון היסוד פ"א), וכדרכה של תורה, "אין בית המדרש בלא חידוש" מובאים ב"יסוד יוסף" כמה ענינים שלא הוזכרו בראשית חכמה. (ב) הודות לסדר הנוח והקצר של הספר, ונראה שגם משום כך הובא בקיצור שלחן ערוך סדר התיקונים, רק מספר "יסוד יוסף" ולא מספרים אחרים. (ג) מפני דברי הדרוש המאלפים לב כל קורא, והיי ידוע שהיה אחד מגדולי הדרשנים שהיו לעם ישראל, והנה אף שבחזקתו כתב שחיבר גם את הספרים "יד יוסף" חדש, "וילקט יוסף", "וילכל יוסף" והחיד"א ב"ש הגדולים" כתב "וילכל יוסף", חבירו מהר"ר יוסף דרשן מפינצא, דרשות על סדר הפרשיות, כתב יד כמ"ש ב"סדר הדורות", "וילקט יוסף" חבירו מהר"ר יוסף דרשן הני לקוטים ומאמרים כסדר התורה כתב יד הביאו בסה"ד²⁸. אמנם כנראה שהספרים הנ"ל נשארו בכתב יד, ולע"ע עתה אין אף אחד מהספרים הנ"ל מצויים בידינו. ואין לנו להרות צמאוננו בנועם דברי דרשותיו אלא אך ורק מתוך הספר, "יסוד יוסף" שלפנינו. ועל כן נדפס וחזר ונדפס בכל תפוצות ישראל באשכנז בפולין, בליטא ובהונגריה, וכי' כעשרים פעם.

מחדירת תשי"ש

בשנת תשי"ט נדפס הספר, "יסוד יוסף" בירושלים וצורף אליו הספר "תקנת השבים" מהגאון רבי חיים יצחק אהרן מ"מ דק"ק וילקומי, אשר חונן רצון דברי עידוד שלא להתנאי מלשוב בתשובה אף על החמורות, ולהתחזק בחינוך הבנים ובאמונת ה', ובסופו שלש שיחות לחינוך האמונה, מאת מורנו ורבנו, הגאון הצדיק, עמוד האמונה, ר' יחזקאל לוינשטיין שליט"א. ובסופו קונטרס בשם הוספה ל"תקנת השבים", הכולל ליקוטים בענין תיקון הברית על ידי למוד התורה, וכן דברי חינוך להתמדת התורה, וידוע לנו שהדברים האלה הביאו לתועלת מרובה.

²⁸ מערכת ספרים, אות ו.

המהדורה הנכונה

במהדורה זו השתדלנו לתקן את פנים הספר, על פי המהדורות הקודמות, ולהדפיס בצורה נאה הנוחה לכל לומד בו, וגם הפעם צורף אליו הספר "תקנת השבים", עם שיחותיו של רבי יחזקאל לוינשטיין שליט"א. עוד צירפנו לו את הספר "בנין יוסף", אשר נוסף על הליקוטים שהובאו בו מקונטרס הספה ל"תקנת השבים", הוא מכאן את דברי הספר "יסוד יוסף", במקום שקיצר בו, ומציין לו מקורות, וכן מכאן את אופני קיום התקונים, לכל אחד לפי מצבו, כי אינו דומה אופן התקונים למי שאין תורתו אומנותו, לזה שתורתו אומנותו, כגון מה שביארנו לענין למוד משניות ולימוד תורה בלילה ואמירת תהלים, וכיוצא. כן הובאו בו דברי התעוררות לאזור כח, לקיים את כל הכתוב, ומבוררים בו הרבה ענינים לכל פרטיהם, כגון החזקת התורה וחזרת הש"ץ וכי' כאשר יראה הקורא בו, ועל כן הוא קובע לו ברכה לעצמו, והכל מלוטט מיותר ממאד ספרים, ודבריהם מובאים כלשונם דברים בוערים כלפידים הנכנסים לכל לב.

ויהי רצון שנצליח במעשה ידינו, וישפיעו הספרים הקדושים האלה את מלא השפעתם לטובה, ונוכה במהרה דיוך לביאת גואל צדק אמן.

★

הגנו מעתיקים כאן ליקוטי אגדה וקצת מתולדותיו של המחבר כפי שנדפס עלידי הג"ר אברהם אליהו קפלן ז"ל בירחון "ישורון" חוברת א' שבט-אדר תרפ"ג שנה רביעית עמוד ד' — טז.

לקוטי אגדה

מאת הרב המקובל הדרשן הגדול דיין דק"ק פונזא

מהר"ר יוסף במהר"ר שלמה ז"ל מחבר ס' יסוד יוסף

(מכתב-יד יטן הגנוז אצל מ' משה ד"ר קאלווארי נ"י בברלין ני' ונכד של המחבר זצ"ל. יו"ל ע"י א. א. קפלן).

הרב הזה, הנקרא רבי יוסף קליפארי ז"ל, היה תלמידו של הגאון רבי יום-טוב ליפמן הלר בעל תוספות-יום-טוב ז"ל וחברו של הגאון רבי שבתי כהן בעל הש"ך ז"ל. מלבד ספרו הקטן "יסוד יוסף" נדפס מאתו ספר "שדה בוכים" שהדפיס אחיו הרב מ. יצחק ז"ל וכתוב שם שהרב המחבר ז"ל נתקבל לדרשן בק"ק פונזא בשנת ת"ט, אולם מצאתי ספר יסוד יוסף דפוס לבית ובסופו נדפסים דברים אחרים מאת "העצוב והעלוב יוסף בן לא"א מ"י הרב המופלא גיסו של המחבר כמוהר"ר חיים קדיש זצלה"ה". ושם כתוב על הרב ר' יוסף ז"ל כי "שמו נודע בשערים בין המורים

והתורים, דרשן דיין בק"ק פונזא המפוארה ומוכיח בשער בת רבים, זה שית' עשרה שנה אור תורתו זורח, מדי שבת בשבתו הדרהים נתנו ריח וכי' — ובסוף הדברים כתוב: "היום א' ערב ר"ח מנחם נפשי ותגל' נפשי לפי"ק" (כלומר: בשנת תל"ט; כי האות ו' של הפרט "ותגל' גס היא מן המנין. כן מוכח שם בפרוש מהקדמת הספר) ולפי זה נתקבל לדרשן לא בשנת ת"י"ט כי אם בשנת תכ"ז בערך. וז"ל הרב המחבר ז"ל בהקדמתו לספר יסוד יוסף: "... כמו שכתבתי ב"שדה בוכים" אשר לי שהוא תקון הצות לילה... ואקצר באמרים עד אשר אוכה להדפיס הספר הגדול בערך חמשים בייגן אשר הוא מלוטט מתוך שלשה [ספרים] אלה [אשר] נפלאו ממני [להדפיסם], הם שלשה ספרים הנפתחים לפני, ספר ד' יוסף וספר וילקוט יוסף וספר ויכלכל יוסף, אשר בטוח אני באלה הדברים שיהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפני כל יודעי דת ודין בעלי תורה... לקוטי אגדה של הרב ז"ל הנדפסים בזה כתובים בכתב-יד נכדו הרב רבי יעקב קליפארי ז"ל דיין מצוין דק"ק פונזא בבית דינו של הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל, ועליהם כתוב: "מה שמצאתי בכתבי אא"י הרב מו"ה יוסף ז"ל דרשן פה פונזא מחבר ספר יסוד יוסף".

א. א. קפלן.

א.

וירא וירץ לקראתם מפתח האהל (בראשית י"ח ב'). וכי הסדר כך? הלא ריצה היא לאחריו של אדם ולא לקראתו, ולמה היה לו לרץ לקראתם מאחר שהם הולכים וקרבים אליו. אך איתא במדרש שאברהם אבינו ע"ה ארבעה פתחים היו לו בביתו, ובאיוה שקרוב יותר הלך לכנס העני בדרך, ואם כן שפיר שייך ריצה לקראתם, שנודדו להגיע אליהם במוקדם, כדי להכניסם בפתח הקרוב למחר בכל עוז בהכנסת אורחים.

ב.

במדרש חיי שרה: צדיקים כשם שהם תמימים כך שנותניהם תמימות. עלי פי פשוט פירוש המדרש, שאברי האדם הם רמי"ח כנגד רמי"ח מצוות עשה וימי השנה שס"ה כנגד שס"ה מצוות לא-תעשה. וזה אמר, שכשם שהם נזהרים מאד במצוות עשה כך נזהרין שלא לעבור על לא-תעשה, אף שהוא קשה יותר.

ג.

ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי (בראשית כ"ה כ"ב). דרשו ז"ה בגימטריא י"ב. ועל פי מדרש: אדם הראשון בקש שיליד י"ב בנים אמר לו הקב"ה שנים היו לך והרגו זה את זה ואתה מבקש י"ב?

אף רבקה אמנו ע"ה בקשה להעמיד י"ב שבטים, ועכשו אמרה אם כן שהם הורגין זה את זה, למה ז"ה אנכי, כמנין י"ב, שאם שנים כך י"ב לא כל שכן.

ד.

ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים (שם כ"ה כ"ח). על פי זה הוא דאיתא משל במדרש ששאל אליהו הנביא לצייד אחד מפני מה אינו לומד תורה ואמר לו שאין בו חכמה, אז ענה לו אליהו ז"ל היאך אתה מבין בינה יתירה להיות צייד. והכונה ליעקב ועשו.

ה.

ויתן לך האלהים (שם כ"ז כ"ח). אמרו חז"ל יתן ויחזור ויתן. הכונה על-פי דברי החוקרים שאין מקרה מתמיד, וזהו שאמר הכתוב שיתן ויחזור ויתן ותראה שהיא השגחה פרטית ותאמין בה.

ו.

ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה (שם כ"ח י"ד). על פי שאמרו חז"ל טובה יתרה לנו שאנו מפורגין בין האומות שבכך אנו מתקיימין, דאיתא במדרש: והנה סולם מוצב ארצה מלמד שהראה לו גלות, וכדי שלא יירא שיובלעו בין האומות, אמר לו שיפרצו בכל מקום ויתפורו בכל העולם.

ז.

ואמרת לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו (שם ל"ב י"ט). והלא כך היה צריך לומר: מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו מאת עבדך יעקב? אך על-פי זה הוא אמרו חז"ל שכל המתנות שנתנו ישראל לאומות בכל ימי הגלות כדי להציל נפשותיהן עתידין לחזור לישראל בימות המשיח. וזה שרמז הכתוב: לעבדך ליעקב תושב לבסוף המנחה השלוחה לפי שעה לאדוני לעשו.

ח.

והבור ריק אין בו מים (שם ל"ז כה). עפ"י מה שדרש הגאון מו"ה חיים אב"ד דפונז * בפסוק המליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים. וזה עפ"י דברי הגמרא בברכות גבי רבי חנינא בן דוסא שמי שנשכו נחש יקריב עצמו למים קודם שיקרב הנחש ואז ימות הנחש והוא יחיה. וזהו שאמר הכתוב, שנחשים ועקרבים היו במדבר ומים לא היו בו להנצל על ידם. וזהו גם מה שדרשו כאן חז"ל מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, שאילו היו גם מים שם לא היתה הסכנה גדולה כל כך.

* הובא במגן אברהם הלכות פסח.

ה ק ד ה

הנה רע"ה ראיתי הוא חסא הוצאת זרע לבטלה הנקרא רע כספר יהודה פרשת וישב עה"פ ויהי ער רע כענין ה' ובכמה דוכתי. ובשאר ספרי חסידים וספרי יראה ובראשם בעל ראשית חכמה. ותשובת החסא הזה גדול עונו מנשוא, כדאיתא בספר יהודה ובספרים ובראשם בעל של"ה. ועונש חסא הזה גדול מאוד, ובני עליה המה מועטים הנמלטים מחסא זה, ובפרט בנערותם וילדותם, הרבה מעשה נערות עושה. לכן בדעתי גמרתי ובלבדי אמרתי עת לעשות לה' לחלק ביעקב ולהפיץ בישראל את אשר חקרתי ודרשתי מחסא זה ומה היא סיבתו. ועיקר אריכות הגלות היא כסיבת חסא זה כמ"ש בשרה כוכים אשר לי שהוא תיקון הצות לילה עיי"ש. ובאתי להודיע סיבת חסא זה, ועונשו, ותיקונו, ושכרו, ואקצר באמרים עד אשר אוכה להדפיס חספר הגדול בערך המישים בינ"ן אשר הוא מלוקט מתוך שלש אלה נפלאו ממנה הם שלשה ספרים הנפתחים מלפני ספר יד יוסף חדש וספר וילקוט יוסף ויכלכל יוסף אשר בשוח אני באלה הדברים שיהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפני יודעי כל דעת ודין בעלי תורה, ויקרא שמו בישראל יסוד יוסף כי ידוע שהחפא בחפא זה פוגם למעלה בספירת יסוד"ד שהיא מדתו של יוסף וסימנך צדיק יסוד עולם.

וחשי התחלתו יום ד' לספירה ותגיל הארץ לבריאת עולמים.

מה אמינא ועירא וקטינא

יוסף בלא"ה הרב מהר"ר שלמה נציל
דרשן ודיינא פה ק"ק פונא יע"א

קונטרס

נצור לשונך מרע

לקט מאמרי חז"ל ראשונים ואחרונים על חומרת עוון לשון-הרע האיום והנורא, וגדל שכר הנוצר לשונו

★

הנהגות בשמירת הלשון מאוחר של ישראל

★

לוקט ונערך בס"ד על ידי

אברהם בר שם טוב

מהדורה שניה מורחבת

מנחם-אב תשל"ז

הפוך בה והפוך בה,
דכל חמיר ואושריך
תליין בה !!!

בת מלך

א' ש"א שנתו הוי"ה אלפים וסוף ג"כ נרמז
ב' יחוד שנת ישראל ה' אלפים ה' אחד וכן נרמז
מבטלית עד לענין כל ישראל בספן זה ש'
ג' שם אלפים נמלכו סיוף מל' של צדקשי'
א' באל' כ"ס סוף ל' של נטני כל ישראל ולי'
של ישראל.

בסדר ויקחו לי תיזמה מלח כל איש אשר ירצו לנו וגו'.

ת ו ש ל ב ע .

ב"ה לשם יחוד קובד"ז אתחיל לכתוב מפתחות לספר זרע קודש

כלל הראשון.

התיקון הא' שהוא יחד שהכל תלוי בו לאחור במדת הענוה.
פרט א' ומהכלל הזה יוצא פרט שלא יבייש שום אדם בעולם אפי' בינו לבין עצמו, כ"ש
ברבים.
פרט השני, הסמוך לזה שיתקן עצמו בתיקון נטילת ידיים.
פרט השלישי, שלא יבזה אוכלים בגאווה ובזי, ולא יפר פירורים, (כאלו הוציא ז"ל וגרם
לו עניות).
פרט הרביעי, סוד ברכת המזון בבונה, הוא התיקון הגדול להוצאות ז"ל, שהוא ממש
לתיקון היסוד.

הכלל השני נקרא כלל התפלה, לתיקון הניל.

פרט הראשון, סוד עניית אמן בכל כוח, לעשות זיווג וחבור הו"ה ואדני' בכונת אמן.
פרט השני, שלא ידבר בבית הכנסת, גם בתפלה אין אנו רשאים להפסיק או להפך סדר
התפלה.
פרט השלישי, מדבר מענין התיקון ק"ש, הוא מתקן הפגם והעוון הברית הקודש ממה
שעשה מקדם פירוד בהוצאת ז"ל, הוא עושה קישור וחבור בכונת היחוד במסירות נפשו
על קידוש השם בכל יום בכונת היחוד דק"ש.
פרט הרביעי, לסמוך גאולה לתפלה, ותפלה נוראה שתתפלל כל ימך בברכת הקע
בשופר, לברר הנצחיות הקדושות שנפלו על ירך בקליפה וישארו הקליפות כלם פגרים
מתנים וכו', ומבאר למה תקני התפלה בברכה זו דוקא, עוד כותב סגולות נפלאים ונוראים
ושמירה מעולה להוצאת ז"ל.

כלל השלישי

פרט הראשון, בלימוד ריו דאורייתא, כל המשמר היסוד הברית הקודש
זוכה לריו דאורייתא ולאמתה של תורה.
פרט הב', סוד יחוד זיווג הקדושה, דע אהובי כל מה שהאדם מייחד
ומזווג עצמו בקדושה ובכונה למטה בעזר שלו, כך הוא מייחד ומזווג
ומחבר למעלה האוהל להיות אחד, ומאריך למעניתו עד נעשה ה' כי
נורא הוא מענין הדיבוק שהוציא הרב המחבר.

ב ש ע ר

ויעצו מכירי להעתיק בקיצור על טבלא אחת מאמרי חז"ל המפליגים בגודל שכר השומר פיו ולשונם, ולהיפך גודל העונש המקלילים בלשונם, ולהפץ אותם בין ת"ח ויהיו נגד עיניהם תמיד" (סוף פתיחת קונטרס "כבוד שמים" למרן החפץ חיים זיע"א).

"וכיום מצוי עוון לשון-הרע ב"ן הבריות, וזה בא מפני שאינם יודעים עד כמה חמור העוון הזה, שאם היו יודעים לא היו עושים, כיון שהאומה הישראלית אומה יקרה היא ותמיד יש בה יראת שמים" (לקוט מעם לועז פר' תצוה).

עקב ריבוי ההזנחה, העוובה והחולול באיסורי לשון-הרע ורכילות, עד שבעיני רבים נדמה ההזנחה מאיסור זה כמילי דחסידותא, וכמעשה צדקות בעלמא, ונעשה כהיתר אפילו בעיני חלק משומרי ומדקקי תורה ומצוות, כאילו אין איסורים אלו קיימים כלל.

אי לזאת התעוררנו ללקט דעת חכמינו ז"ל על חומרת איסור זה, וגודל שכרו לנזהר בה, מפיהם הקדושים בשני התלמודים ומדרשים וזהר הק' ראשונים ואחרונים.

כדי להקל על המינין, למען ירוץ בה, לא ציטטנו עפ"י רוב את דרשות הפוסקים ושמות בעל המאמר, וכל החפץ יעיין במקורו.

נקוה בעזרת ה' יתברך שמו, שפירסום והפצת מאמרי קודש הללו, יהיו בבחינת "גלייה לדרעיה ונפל נהורא", אשר יפיצו אורה התעוררות ותשוקה לשמירת וטהרת הלשון, ילהיבו לבבות, ויעוררו תנועה גדולה של גוטרי הפה בקדושה ונקיון, בכל הלכותיה וענפיה הרבים, ויש בכוחה של מידה קדושה זו, להחיש גאולתנו ובנין בית מקדשינו במהרה אמן.

אלול תשל"ה

דברים אחדים למהדורה השניה

זכינו ב"ה ותפוצת הקונטרס, "גז"ל מרע" גרמה להתעוררות רבת, ואולף תוך זמן קצר ביותר, ורבים המה הפונים להשיגו, ואין בעקבות התעוררות טהורה זו, יצאה "קריאה גדולה" מגדולי ומאורי הדור שליט"א בו הם קוראים ומכריזים לייסד שיעורים בדיני לשון-הרע ומוסרי שמירת הלשון, לציבור בכלל ומוסדות החינוך בפרט, ואכן

תפלה על הדבור והשמיעה

[טוב לאומרה בצוואת לפני השיעור]

לקוח מנוסח התפלה שסדר רבנו החפץ חיים ז"ל בסוף ספרו חובת השמירה

רבנו-של-עולם, יהי רצון מלפניך אל רחום וחנון שתוכני היום וכל יום לשמור פיו ולשוני מלשון הרע ורכילות:

ואחר מלדבר אפילו על איש יחיד, וכל-שכן על כלל-ישראל, או על חלק מהם. וכל-שכן מלהתרעם על מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא:

ואחר מלדבר דברי שקר, חנופה, מחלוקת, כעס, גאווה אונאת-דברים, הלבנת-פנים, לצנות, וכל דבור אסור:

וזכני שלא לדבר כייאם דבר הצריך לעניני גופי ונפשי. ויהיו כל מעשי ודבורי לשם שמים:

ראוי לו לאדם שיתפלל בפרטות גם על ענין השמיעה והקריאה

אנא אל רחום וחנון, זכני היום, ובכל יום, לשמור אוני ועיני משמיעה ומקריאה ומדסתכלות של דברים שלא כרצונך, דהינו, דברי לשון-הרע ורכילות, דברי מחלוקת, ודברים בטלים, והסתכלות אסורות וכל שאר דברים אסורים:

וכל הדברים ששמעתי ושקראתי ושהסתכלתי שלא כרצונך, עזרני-נא שיהיו נשכחים ממני:

וזכני שאפילו בשוגג ושלא במתכוון, ואפילו על-ידי אונס, לא אשמע ולא אביט ולא אקרא דבר שאינו הגון:

ותהינה אוני ועיני מקדשות, לא שומעות ולא רואות כי אם דברי-מצוה:

לזכר עולם לנפש יקרה

נעים ההליכות, נעים המדות, איש חמדות, אהוב על הבריות, רחף חסד והצניע לכת, ר' שמואל משה טובולסקי וללה"ה

(כנו של אותו צדיק מוכה הרבים ר' חנוך הענך זצ"ל). טוב ש"ס משמן טוב. נלב"ע י"ב תשרי תשמ"ג תנצב"ה.

כל הזכויות שמורות למחבר

נצור לשונך מרע

דעת חז"ל על מספרי ובעלי לשון-הרע

א. על ג' עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה והקין קיימת לעולם הבא. ואלו הן: עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ולשון-הרע כנגד כולם (ירושלמי פאה א; תוספתא פאה א). ומאמר זה בלבד צריך להרתיע את האדם להשמר מלשון-הרע, שיתבונן שכל התלואות והצרות שיעברו עליו חלילה כל ימי חייו, הם רק עבור פירות עוון הלשון הרע, אבל עיקר העוון לא נמחל עדיין, ועונשו שמור לעתיד לבוא! (קונטרס, "כבוד שמים" להחפץ חיים).

ב. עונשו שקול כנגד כל העוונות (ירושלמי פאה א').

ג. יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות — לפי שהיא העבירה הגדולה! (תנא דבי אליהו רבה סוף פרק ח"ט). אין לפני אלוקים עבירה גדולה יותר מלשון-הרע! (מדרש ר' דוד הנגיד, בראשית דף טז).

ד. כל האומר לשון הרע, עובר על חמישה חומשי תורה! (ויקרא רבה פרק טז ו').

ה. אין אדם מוציא לשון הרע מפיו — עד שהוא כופר בעיקרו! (ירושלמי פאה א; תנחומא פ' מצורע; דברים רבה ו; קהלת רבה ט, יג; מדרש תהלים נב. וכעין זה במס' ערכין טו).

ו. מגדיל עוונות עד לשמים (ערכין טו).

ז. ראוי לסקלו באבן (ערכין טו).

ח. ראוי להשליכו לכלבים (פסחים קיח).

ט. נגעים באים עליו ונעשה מצורע מוחלט (ערכין טו). ויהיה מוכרח לסבול עונש צרעת לעתיד לבוא (ספר הקנה). ובזמן הזה שאין בית-המקדש שיטוה המצורע בקרבנות, באין הנגעים על גשמתו, וישב לעתיד לבוא בדרך, במקום הקליפות והתוצונים, ולא יבוא מנוגע אל היכל ה' בוג עון! („שמירת הלשון" להח"ח, שער הוכרה, פרק ו').

י. מגדיל עבירות כנגד ג' עבירות התמורות ביותר: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים (ערכין טו; מדרש תהלים נב).

נוסדו שיעורים רבים, ואלפים כ"י החלו לעסוק ולהתעמק בלימוד יסודי וקדוש זה.

מהדורה זו הרחבונה בכמות ובאיכות, ולא חסכנו מלצטט דברי חז"ל החריפים ביותר, בהתחשב ביולול, ההונחה, והעזובה בשטח זה, גם אצל טובים ונכבדים.

יכן עמדו לפנינו מאמרם ז"ל: היה ר' אלעזר בן עזריה מושלו משל לחולה שנכנס אצלו רופא, א"ל אל תאכל צונן ואל תשכב בטח, בא אחר וא"ל אל תאכל צונן ואל תשכב בטח שלא תמות כדרך שמת פלוני, זה זרזו יותר מן הראשון, לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן. (רש"י ויקרא טו). ללמדינו שאין להסתפק לדבר אל יצר הרע בלשון „אל תאכל", „אל תשכב", השפה אליו אינה אלא בהורחתה, „שלא תמות כדרך שמת פלוני".

נקות בס"ד, כי מהדורה מרחבת זו, תוסיף להעלות את שלהבת ההתעוררות שתהיה מוסיפה וחולת ביתר שאת וביתר עוז, והיה זה שכרינו.

ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל.
מנחם-אב התשל"ו. שנת המאה להופעת ספר „שמירת הלשון" לאור העולם (תח"ו—תשל"ו).

● אני מאמין באמונה שלימה, שכל התורה המצויה עתה בידינו, היא התורה הגתונה למשה רבינו עליו השלום.

● אני מאמין באמונה שלימה, שזאת התורה לא תהא מוחלפת, ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו.

(משלשה עשר עיקרים להרמב"ם ז"ל)

● ושמעתי מפה קדשו של אדמו"ר רשכבה"ג הגאון ר' חיים מוולוז'ין ז"ל: אם יבוטל דבר אחד מן הגמרא צריך להחריב כל העולם.

(ספר הצדיק ר' זונדל מסלנט, עמ' כ"ח)

- יא.** אין דבר קשה בעולם לשון הרע! והורגת שלשה: האומרו והמקבלו, ומי שנאמר עליו (מדרש עשרת הדברות, וכעין זה בערכין טו. ועיי' במדרש מעשה נפלא בזה).
- יב.** המספר לשון הרע, אומר הקב"ה אין אני יכול לדרו בעולם (ערכין טו). ומסלק את השכינה מלמטה למעלה (דברים רבה ה').
- יג.** אין הקב"ה רוצה להשתתף עם בעל לשון הרע להצילו מצרותיו (ספרי זוטא). אמר הקב"ה מכל צרות הבאות עליכם אני יכול להציל אתכם, אבל בלשה"ר הטמן עצמו [שלא יזיק המושחת] ואין אתה נפסד (ילקוט פ' תצא). וביאורו, מפני גודל החטא, אין ה' משתדל להצילו (מאמר "אגודת השומרים" להח"ח).
- יד.** בימי אחאב המלך, אפילו שהיו עובדים עבודה זרה היו נוצחין במלחמות, מפני שלא היה בהן לשון הרע. לעומת זאת בימי שאול שהיה בניהם דלטוריא ולשון הרע, אף שלא היה בהם עבודה זרה כבימי אחאב, ונמצאו בהם תינוקות שהיו יודעים מ"ט פנים בתורה, היו יורדין למלחמה ונופלין (ירושלמי פאה א'; ומדרש שוחר טוב).
- טו.** אין מקבל פני שכינה (סוטה מב).
- טז.** עסק אדם בלשון הרע, מתחייב בנפשו למוות, שקשה לשון הרע משפכות דמים (תנחומא פ' מצורע; מדרש תהילים נב).
- יז.** לשון הרע גורמת שימות אדם קודם זמנו (תיקוני זוהר, תקונא ה).
- יח.** סיפר לשון הרע, כרתו דוד ברוח הקודש, שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות (ערכין טו, עיי"ש). וכשם שקללו דוד, כך שלמה קללו ואמר: קורץ בעיניו כו' על כן פתאום יבוא אידו (ילקוט משלי ו'). וכן קללו שלמה ואמר: מפיו וחרב וחץ. שנון (מדרש משלי כה).
- יט.** גידין ועצמות שבגופו, הקב"ה מכניס בהן שחפת וקדחת ומאבד אותן ממנו (קהלת רבה ה' ג).
- כ.** הקב"ה קורא רע! (מדרש משלי יב).
- כא.** לא די שהוא לוקה בעצמו, אלא שלקין העולם בשביל חטאו וגורם לעצירת גשמים (תענית ז'; ושמע"ל פרק ח).
- כב.** לפעמים שנענשין בעון זה במיתת אסכרה שהיא תמורה מכל (שבת לג).
- כג.** מעט תורה שיש בידו הוא מאבדה (מדרש תהילים נב).

- כד.** בעת שהוא מספר לשון הרע, גם למעלה מזכירין המלאכים את עוונותיו ומדברין עליו רעות (מדרש משלי יא; רוקח; ורח"ו בשע"ק).
- כה.** כשם שהרשעים מספרים לשון הרע ועולה עד כסא הכבוד, כמו כן יורדין מלאכים מפי הגבורה ונוטלין אותן רשעים, ומשליכין אותן לתוך עומקה של גיהנם. באותה שעה משיבה גיהנם ואומרת לפני הקב"ה: רבונו של עולם! אין לי יכולת לפרוע להם די פני העונש שלהם! [ופירש ה"מאורי אש": ר"ל אף שיתקבצו כל העונשים המשמשים בעולם, אין די לשלם גמולם, כי גגע עוונם עד כסא הכבוד, וא"כ עונשו ראוי להיות ככה]. ואין כל העולם יכול ליתן להם די פורענותם! והלא בעל לשון הרע הוה חטא מן הארץ עד לרקיע! אלא שגר בו חציר מלמעלה תחילה, ואח"כ יקבל ממני גחלי רתמים מלמטה (תנא דבי אליהו רבה סוף פ"ח; וכן בערכין טו; ותנחומא פ' מצורע).
- כו.** הכל מתרפאין לעתיד לבוא, והאומר לשון הרע אין לו רפואה לעתיד לבוא (מדרש אגדת בראשית).
- כז.** הלשון נכזה תחילה לכל האיברים והיא באה תחילה לדין (מדרש עשרת הדיברות).
- כח.** עתיד הקב"ה לחתוך לשונם של בעלי לשון הרע! שנאמר: יכרת ה' שפתי חלקות לשון מדברת גדולות (דברים רבה ו'). והכוונה שיתבטל כח דיבורם לעתיד לבוא, והוא מידה במידה. וכמה יגדל צערו ובוזונו כשיהיה כאלם לא יפתח פיו ("כבוד שמים" להח"ח). ואפילו אם יזכה ע"י שאר מצוותיו שיהיה לו חלק וימצא בגן עדן, על כל פנים כאלם יחשב שם בלא כח הדיבור! וכן אם קלקל חוש השמיעה בשמיעת לשון הרע, ידע כי לעתיד לבא, לא יהיה לו כח באוזניו לשמוע דברי אלקים חיים! (שמירת הלשון, ח"ב, פרק ל').
- כט.** כל מה שיוכל האדם לעמוד ולסגל במצוות ובמעשים טובים, אינו די להספיק להיות לו כפרה על הוציא מפיו, לכן חייב אדם לשמור פיו מלשון הרע (מדרש עשרת הדיברות, וכן בויקרא רבה ד' ב').
- ל.** מי קשה, המכה בחרב או בחץ? הוי אומר המכה בחץ, שהמכה בחרב אינו יכול להמית את חבירו אלא אם כן קרוב אצלו ונגע בו, והמכה בחץ אינו כן, אלא זורק את החץ ומכה אותו בכל מקום שהוא רואה אותו, כן הלשון (תנחומא פ' מצורע). ד"א נמשל הלשון לחץ, למה? שאם ישלוף האדם החרב שבידו לקרוג את חבירו, הוא מתחנף לו ומבקש הימנו רחמים, מתחרט והורג ומחזיר החרב לגרתיקו. אבל החץ

ואי להן ואי לחייתו! (וזהו פ' פקודי). מי שפיו פתוח תמיד, אפילו אם ילמד כל ששה סדרי משנה, וכל הש"ס כמה פעמים, כשיבוא לעתיד לבוא יראה שכל דף ודף מתורתו נמשך רוח הטומאה ומאוס להסתכל עליהם, ואין שווים מאומה, ולא ימצא אפילו גמרא אחת שתנן עליו! (שמירת הלשון חלק ב, פרק כו). ותורה שלומד דומה לתרומה, כי כאשר נגע בה השרץ, נטמאת ונזהה הכל לחוץ! (קוני' כבוד שמים"א).

מב. הוא מעורר קטגוריא למעלה, שיתיה בעולם מות חרב וחרג (וזהו פ' פקודי). וכיון שכל ידו נתעורר המקטרג הגדול לקטרג על העולם, מי יודע כמה בני אדם ירדו מנכסיהם בגללו! וכמה מתו על ידו! ואף שבדיני אדם לא נוכל להענישו על זה, אבל בדיני שמים שעונשין אפילו על גרמא (ב"ק נה, קיט) בודאי לא ינקא (שמה"ל, ח"ב, פרק ז').

מג. עוון זה גורם לעניות, ומתמעטים מזונותיו (תיקוני זוהר). העניות ושאר צרות שבעולם הם ג"כ בתמידיות, תמורת צרעת שהיה ראוי להיות עליה עבור הלשון הרע. וע"ז נאמר: שומר פיו ולשונו שומר מצות נפשו (שמה"ל שער הזכירה, פרק ח).

מד. י"ב אלף זוגות תלמידים היו לר' עקיבא וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה — ואפשר דכל אחד דיבר לשון הרע וגנות על חבריו (יבמות סב. ובמהרש"א שם).

מה. יש לך אדם שעושה תמיד מצות ומעשים טובים, אכן אם יש לו טבע רע להטיל דופי על הבריות, איש כזה כאשר יבוא לעולם העליון יראה שם שאין לו מאומה! וזהו שאנו מבקשים בסוף תפילותינו: "אל-הי נצור לשוני מרע" וכו', ואחר כך אנו מבקשים: "פתח לבי בתורתך" וכו', דאם לא כן אין התורה חשובה לכולם! (שמה"ל, חלק ב, פרק א). מאביון ח"ו כל הזכויות על ידי לשון הרע — כי הכל תלוי בדיבור של אדם (שפת אמת, פ' שמות).

מו. לשון הרע העוון המר, אשר ר"ל יתמרמר האדם ח"ו לעת פקודתו, הוי! מי יכילנו! נגדור גדרים גדולים בל"ב לזה (מתוך אגרת ר' שמחה זיסל זיו סבא קדישא מקלם).

מז. ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר! נודע לי הדבר שהייתי

תמה עליו, מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות להיות גרדים בעבודת פד, אבל אני רואה שהם ראויים לכך, כיון שיש בהם מספרי לשון הרע (רש"י שמות ב, יד, בשם שמות רבה א, לה). [ועיין בשמה"ל ח"ב פ"ד הסבר נפלא בזה].

מח. המדבר לשון הרע, מתגלגל באבן דומם, כי תמורת הדיבור הוא דומם (ר' חיים זיסל, שער הגילגולים כב).

מט. לא חרבה ירושלים ובית המקדש השני אלא בעוון מספרי לשון הרע שבאה מהשנאת חנם (יומא ט. עיין הקדמת ספר "חפץ חיים").

כיון שירה אותו והלך, אפילו מבקש להחזיר אינו יכול להחזיר (מדרש תהילים קכ, ב).

לא. יש לך חוטא בשמים ואין חוטא בארץ, חוטא בארץ ואינו חוטא בשמים, אבל המספר לשון הרע חוטא בשמים ובארץ, שנאמר: שחו בשמים פיהם ולשונם תיהלך בארץ (קהלת רבה ט, יג). [ועיין ב"ב אליהו" כרך א, עמ' קלז, ביאור גרוב ע"ז].

לב. "שכחי אל-יה" — אלו שהן אומרים לשון הרע (קהלת רבה ט, יג).

לג. מיתתו של אדם ותחייתו, אינה נתונה אלא בלשון, אם זכה ונצרתו הוא מחייתו, ואם לא הוא ממיתו, וכן הוא אומר מות וחיים ביד לשון (מדרש משלי כא).

לד. עליו הכתוב אומר: כי הנה יום בא בווער כתנור! (מס' דרך ארץ רבה ב).

לה. הקב"ה מצווח על מספרי לשון הרע: מי יקום לי עם מרעים וגו', מי יכול לעמוד בהם. וגיהנם צווחת אף אני איני יכולה לעמוד בהם! (תנחומא פ' מצורע ב; מדרש תהילים נב).

לו. בני! אל תשב בחבורת האומרים גנאי על חבריהם, כי כשהדברים עולים למעלה, בספר נכתבין, וכל העומדין שם נכתבין בשם "חבורת רשע" (צוואת ר' אליעזר הגדול).

לז. אם ראתי בני אדם מחפשים אחר מומי בני אדם, ומדברים עליהם רע, תחזיק אותם בחזקת רשעים (ספר "מעלות המידות", פרק מעלות השלום).

לח. נטמאים כל אבריו, שאותו דיבור רע עולה ומעורר עליו רוח טומאה ונטמא (וזה"ק פ' מצורע). מה שאין כן בשאר עוונות הוא מטמא רק את אותו אבר שחטא בלבד (שמירת הלשון שער הזכירה פרק ז, ועי"ש הטעם). ומרגלא בפומיא דה"חפץ חיים" לפרש הפסוק "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא" — וכל פה פתוח אשר אין בו גדרים וסייגים לשמירת לשונו — טמא הוא! (ח"ח על התורה, עמ' ר).

לט. נשמתו הקדושה מסתלקת ממנו (וזהו פ' מצורע).

מ. אין תפילתו נשמעת, שנאמר: הקשיבה לקול שועי וכו' כי לא אל חפץ רשע אתה (מדרש ל"ב מידות, פרק יב). כיון ששורה עליו רוח הטומאה, אין מקבלים תפילתו למעלה (וזהו פ' מצורע).

מא. הוא מטמא את כל דברי התורה והקדושה שמוציא אה"כ מפיו,

נט. מי שמספר לשון הרע — קנה לו את המוות הנצחי (שמה"ל שער התורה, פ"א).
ס. הגה"ק ר' יצחק בלאור בא בחלום חמשה ימים אחר פטירתו (מנ"א תס"ו) לדידו מרן הגר"ח ברלין, ובתוך שאר דבריו גילה לו מהנשמע בבית דין של מעלה, וזה לשונו: "דין של מעלה חמור מאוד, שאי אפשר לשום אדם בעולם הזה לשער כלל. וביחוד מקפידים מאוד על דברים האסורים שנדברו שלא כהוגן. אמנם על תלמידים חכמים יש הרבה מליצי יושר, אולם מקפידים מאוד על חשא הלשון" (ספר "כוכבי אור" בהקדמה, עפ"י אגרת בכ"ק של הגר"ח ברלין. ועפ"י עדות חתנו הגר"ח מישקובסקי ב"הנאמן" תש"ה, ה).

סא. אינו נחשב בכלל, "איש", ולא עוד אלא שהוא גרוע יותר מהבהמה אשר על הארץ (שמה"ל שער הוכרה, פ"ג).

סב. על ידי דיבור לשון הרע, עלול הוא לעבור על: 17 לאוין, 14 עשין, 3 אורוין! ועיין בפתחת ספר, "חפץ חיים" שפירטן באר היטב. סג. לא נאבד אפילו דיבור קל — חטא הלשון על כולו

— זה העונן החמור מכל העבירות — כל מצוותיו ותורתיו של אדם אינו מספיק למה שמוציא מפיו — צריך לירד לשאול הרבה מאד, ואי אפשר לשער גודל ליסורין והצרות שסוכל בשביל דיבור אחד! (הגר"א מוילנא באגרתו).

סד. נעשה מרכבה לקליפה הטמאה הנקראת לשון הרע (ספר חרדים ח"ג, פרק ד).

סה. וטומאת לשון הרע שעונשו בצרעת, חמורה מטומאת זב, ובעל קרי, וטמא מת, כי הוא משתלח חוץ לשלשה מחנות (קוב, "כבוד שמים" להח"ח).

סו. וכנראה שברית הלשון פוגם יותר מברית המעוור, שהמצורע משתלח מכל שלוש המחנות (שפת אמת, פ"ר מצורע).

סז. בדיבור לשה"ר אחד יוכל לעבור על כמה מאות אלפי לאוין. כגון אלו שכותבים בעיתונים דברי גנות על אדם [או על חוג מסוים] ונקראים הדברים ע"י אלפי איש. ועל כל אחד ואחד שמקבל הלשה"ר עוברים על לאו דלפני עורו. כי ישנם הרבה שמאמינים למקרא העתון וחושבים שאחריו אין להרהר... ("אפיקי ים", חלק ב, בסופו — קונטרס, "פניני ים", עי"ש).

סח. ונסיים בדברי הרמב"ם המועזים ומחרדים כל לב, וזה לשונו: ואילו שאין להן חלק לעולם הבא, אלא נכרתם ואובדן ונזיזוין על גודל רשעם והטאתם לעולם ולעולמי עולמים. המינים, והאפיקורסים, והכופרים בתורה, והכופרים בתחיות המתים ובביאת הנגאל וכו', ובעלי לשון הרע כו' (רמב"ם פ"ג מהלכות תשובה הלכה ו).

י. עשרה נסיונות ניסו אבותינו במדבר, ובכולם לא נחתם גורם ידם אלא על לשון הרע (ערכין טו). קשה לשון הרע יותר מעבודה זרה, כשחטאו ישראל במדבר ועשו את העגל לא נחתם גורם ידם עד שחטאו בפיהם [במרגלים] שנאמר: וישמע ה' את קול דבריכם, ואומר חי אני נאום ה' אם לא כאשר דברתם באזני כן אעשה לכם (מדרש תהילים לט). נא. היות וכל מהותו של סיפור לשון הרע ורכילות, הוא רק בשיחתו עם הזולת [כי לקיר אינו מספר...]. נמצא שחזק מכל עונשי לשה"ר הנוראים, הוא נכנס לחשבון חדש — שהוא בעל כרחו חוטא ומחטיא חבירו (או הרבים) בשמיעת לשון הרע. וכבר חרצו חז"ל משפטו באמנם: קשה המחטיא לאדם יותר מן ההורג, שההורג מוציא מן העולם הוה, והמחטיא מוציא מן העולם הזמן והמן העולם הבא (שמה"ל שער הוכרה, פרק יג).

נב. הוא נידון במדור שלישי בגינהם (מדרש הנעלם רוח).

נג. לעתיד לבוא, ימצא בספר חובותיו בבית דין של מעלה, עבירות שלא עשה, וכשיתמה: לא עשיתים? ישיבו לו, גוספו עבירות אלו עליך, מעבירות פלוני ופלוני שדיברת עליהם!!! ("חובת הלבבות" שער הכניעה פ"ז; ארחות צדיקים שער הב' ועוד).

נד. וכן מצוות וזכויות משלו, יאבדו ממנו וילכו לזכות ולהשבון מי שפגע על ידו! (שם ושם). נמצא שיהיה גדוש מעבירות שלו, ומעבירות של מאות אנשים שדיבר עליהם! ולא עוד, אלא שיאבד ויפסיד גם את זכויותיו המעטות! והדברים נוראים ומחרדים למתבונן!!! ואישר המגיד מהשמים, ואמר למרן ה"בית יוסף": דברי חובת הלבבות הללו הם אמת ויציב! ואילו ידעו בני האדם דיבורים אלו, היו שמחים כששומעים שמדברים עליהם רעות, כאילו שנותנים להם מתנת כסף או זהב! ("מגיד מישרים" להב"י פרשת ויקהל).

ומעשה באחד החכמים שסיפרו עליו רע, וכשנודע לו, שלח לאותו סיפור עליו רע דורון, וכתב לו אתה שלחת לי דורון מזכויותי, ואני גמלתיו לך בדורון זה ששלחתי לך! (ארחות צדיקים שער השני).

נה. הרכילות ולשה"ר היא מגונה ומשקצת מאוד בעיני המקום, הוא נעדר מחיי עוה"ז והעוה"ב (מעלות המידות, שם).

נו. הרכיל עובר בעשרת הדיברות (בעל הטורים פ"ר קדושים יט, טז).

נז. אחר מיתתו מתגלגל בדומם באבני השדה, ולפעמים יתגלגל בכלב (ספר חרדים, פרק ז). ורמז לזה: "ויקרא ל"ה גובח" ר"ת לשון-הרע, שמתגלגל בכלב גובח (לקוט ראובני).

נח. בעלי לשון-הרע תלויים בלשונם בגינהם (מעלות המידות, פרק מעלת השלום).

★ וזהו התשובה וזה כל פרי העוה"ב, וזה יותר מכל התעניתים וסיוגים בעולם — ובה יכופר לו כל עוון וניצול משאול תחתית! (אגרת הגר"א).

★ השומר פיו זוכה להתלבש ברח דקדושה (וזה"ק פר' חוקת).

★ הכלבים שחרצו לשונם במצרים, זכו שיאמר: "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכו אותו", כי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה (מכילתא פר' משפטים), ק"ו אדם הנצור לשונו שמביא את עצמו לידי השפעה טובה, גם בעולם הזה (שמה"ל שער הוכרה, פרק יא).

★ לוט כששמע שאמר אברהם, "אחותי היא" ושתק, זכה: "כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" (רש"י דברים ב, ה). ק"ו כמה טובות יזכה החוסם פיו מלשון הרע ובשעת מריבה (קונ', "כבוד שמים").

★ ישב אדם ולא עבר עבירה גותנים לו שכר כעושה מצוה, והוא שבא דבר עבירה לידו ונשמר (קידושין לט, ב). כמו כן הכובש עצמו מדיבורים אסורים [ובפרט כשעומדים כבר בגרונו...] שיתרבו זכויותיו לאין שיעור (קונ', "כבוד שמים").

★ כל תורתיו ומצוותיו שעשה בחייו ישארו עמו לתמיד, ולא יאבדם לנצח (כלעיל אות ס"ז).

★ מסיר מעל עצמו קנאת אנשים ויאהבוהו ולא ידברו עליו, והוא מידה במידה, וזוכה למידת השלום (אריז"ל).

★ זוכה לראות עולמו בחייו, כמש"כ במס' ברכות יז: עולמך תראה בחיך, ולא ישיג המעלה הזו, אלא השומר לשונו כראוי: "ראשית חכמה", שער הקדושה, פרק יא).

★ תחילת המדרגות שיעלה האדם ביראה הם אלו: בתחילה — נצור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה ("ראשית חכמה", שער היראה, סוף פט"ו).

★ ע"י שמירת הפה משתמרת הנפש מכל חטא (אבן שלמה להגר"א, עא).

★ אין כל דבר בעולם לטהרת הנפש כמו בלימת פיו (יסוד ושוורש העבודה).

★ תנוזה מלשה"ר, אפילו אם יחטא חלילה, לא במהרה יוגמר עליו דינו לחיוב (קונ', "כבוד שמים").

דעת חז"ל על שומרי הלשון

★ ניצול מכל העונשים האיומים שנימנו לעיל.

★ אמר הקב"ה לישראל, רצונכם להמלט מגיהנום, הרחיקו עצמיכם מלשון הרע, ואתם זוכים בעולם הזה ובעולם הבא!!! (תנחומא, פר' מצורע).

★ אם ראית אדם שמדבר טוב על חבירו, אף מלאכי השרת מדברין עליו זכות טוב לפני הקב"ה (מדרש משלי יא).

★ המרגיל את עצמו לדבר דברים טובים על חבירו, הקב"ה קורא בשמו שהוא שלום! (מדרש משלי יב).

★ מפני מה זכה ירבעם בן יואש להמנות עם מלכי יהודה, מפני שלא קיבל לשון-הרע על עמוס (פסחים פז).

★ ירבעם בן יואש המלך בגלל שלא קיבל לשה"ר על עמוס, זכה לכן לכבוש אותן עיירות שלא כבש יהושע בן נון, ואפילו שהוא ודורו עבדו ע"ז (תנא דבי אליהו רבה, סוף פרק יז, ועיין ב, "כבוד שמים" פ"א הטעם).

★ גענון שלימד זכות על דורו, אף שהיו דלים במצוות ובמעשים, מיד נגילה אליו המלאך, ואמר לו: לך בכוחך זה והושעת את ישראל! (תנחומא פר' שופטים, ד).

★ בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים כו' ולא אמרו לשון הרע, שנאמר: דבר נא באוני העם. אתה מוצא שהיה הדבר מופקד אצלו כל י"ב חודש ולא הלשין אחד על חבירו, לומר עליו שהוא רשע ויכפור בפקדונו ויזהר מלהשאילו (ויקרא רבה לב, ה; וב, עץ יוסף"ש).

★ כשם שקולל מספר לשה"ר בהר עיבל ב, "אור", כך נתברך השומר לשונו ב, "בורך אשר לא יכה רעהו בסתר" (סוטה לב, וברש"י שם). וידוע שברכת ה' היא תעשיר ומועילה לכל טוב! ("כבוד שמים", פ"ב).

★ על כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו, זוכה לאור הגנון, שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער! (אגרת הגר"א בשם המדרש).

★ העיקר לזכות לעולם הבא — בשמירת פיו, וזהו יותר מכל תורה והמעשים, כי הפה קודש קודשים! (אגרת הגר"א).

★ פנינים ★

- * שאלו לנחש מה אתה גנהה שאתה נושך? א"ל: עד שאתם שואלים אותי, למה אין אדם שואלים לבעל לשון"ר, שנאמר אם ישור הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון, מה גנהה שאומר לשון"ר? אמרו לנחש למה אתה נושך באבר אחד וארסך מזהלך בכל האיברים? א"ל: עד שאדם שואלני אותי, למה אין אתם שואלין לבעל הלשון, שעומד ברומי והורג בסוריא, עומד בסוריא והורג ברומי (דברים רבה ה, י).
- * "דברת בם" — בם תהא מזכר ולא בלשון הרע ולא בדברים בטלים (מדרש תהלים טל).
- * בשעה שאמר הקב"ה ליהושע, "חטא ישראל", אמר לפניו רבונו של עולם מי חטא, אמר לו וכי דלטור (רכיל—רש"י) אני לך? הפל גורלות! [גירסת הירושלמי: אני מפרסם כל בריה, ולא עוד אלא נמצאתי אומר לשון-הרע]. הלך והפיל גורלות ונפל על עכו (סנהדרין מג).
- * אמר רב האי גאון ז"ל: שצריך להיות נקל בעיני האדם להזיז קורה ממקומה — מלדבר בלשוננו! ("תורת הבית" להח"ת, סוף פ"ב).
- * ויקל בעיניך הוצאת ממונך מהוצאת דבריד! (אורחות חיים להרא"ש, ל).
- * כדאי לאדם ללמוד מוסר כל ימי חייו, אף אם לא ייעיל לו רק לחסום פיו מדיבור אחד של לשון-הרע (מאמרות ר' ישראל מסלנט, "תנועת המוסר" א, 305).
- * ראיתי אנשים המחפשים היתר מאה רבנים לישא אשה שניה, שאין זה אלא חרם דרבינו גרשום בלבד, ולמה לא מחפשים היתר של מאה רבנים לדבר לשון הרע שהוא איסור דאורייתא ואחת העבירות החמורות ביותר? (מדברי ר' נפתלי דוב אמסטרדם, "תנועת המוסר" ב, 298).
- * מה מאד הוזרו מלדבר על אדם שום דבר רע, אף אם עושה מעשה זמיר, כי הלא נפשיכם יודעת מאד כי גם ככם יש דברים רעים, ואולי שקול יותר רע שבכם מהרע שבו ואיך ימלא לבבכם לדבר רע על חבריכם, ובפרט שידוע גודל עוון לשון הרע שגודל עונו מנשוא (צואת ר' יעקב מליסא בעל "חוות דעת", סעיף ח"י).
- [א. ה: בדיו סיפור על רשעים ישנם חילוקי דינים ואופנים, ועיין בספר חפץ חיים].

- ★ הוא נקרא בשם "איש", כמש"כ מי האיש החפץ חיים, דבלא זה נקרא בעל חי, ופחות ממנה (שמה"ל שער הזכירה, פרק יא).
- ★ "מי האיש החפץ חיים" — בעולם הבא, "אותב ימים לראות טוב" — בעולם הזה, "נצור לשונך מרע", וסגולה זו היא טובה מכל הסגולות שמחפשים אנשים להצלחה (שמה"ל ח"ב פ"ט; "חובת השמירה" פרק ו).
- ★ אם ישמור לשונו, בזכותו ימחול הקב"ה לאבותיו אם נכשלו בוה, כי ברא (בו) מזכה אבא ("חובת השמירה", פרק ח).
- ★ מקובל בעולם, כל חפץ אשר הוא יותר נדיר, ערכו רב מאד. למשל: נחושת יקרה מברזל, כי נחושת יש פחות בעולם מאשר ברזל. וכן כסף יקר מנחושת, וזה מכסף, מרגליות מזהב. כמו כן נוטרי הלשון כדיו מעטים המה, כמה יקר כבודם וערכם בעיני הקב"ה! ("חובת השמירה", פרק ח).
- ★ אם שמרת פיד מלשון-הרע, תהא כל ימיך בשלום!!! (מס' דרך ארץ ווטא, פרק ט).

לידע, להודיע, ולהודיע

- * רבים טועים וחושבים, שדיבור גנות אמת על הוולת, אינו בכלל לשון הרע. וטעות חמורה בידם, כי זוהי לשון-ר' אמיתית, ורק בצורה כזאת נקרא לשון-ר'! דאילו אם יגנה חבירו בדברי שקר, הוא נקרא "מוציא שם רע". (סעיף הראשון בספר "חפץ חיים")
- ★ ★ ★
- * וקשה מאד לכתוב בספר כל האופנים שיכולים להכשל בעינינו לשון-ר', רק קח דברי הרמב"ם עטרת לראשך וזכור אותו תמיד: דכל דבר שאם יתפרסם יוכל לגרום לחבירו היזק בגופו, או בממונו, או להצר לו, או להפחידו, הרי זה לשון-הרע.
- (חפץ חיים, כלל ה', סעיף ר')

* הארכתי קצת בדברים פשוטים, רק לדחות האפיקורס, ואמנם נזהרתי מאד שלא ללחום עם שום אדם, ולא נזכר שום אדם באגרות שלי כלל, ולא יראה החוצה שום התגרות אדם באדם כי אם האמת לוחם עם השקר — אל יתערב זר בתוכינו כי קדושי עליזונים בענוה ויראת חטא ילחמו, ולבם שלם על התורה ועל העבודה, ואז ה' עמנו! (שר"ת חתם סופר חלק ו', סימן פה).

כשרות כדיבורים

* פעם אמר היהודי הקדוש לר' בונים מפשיסחא שיסע לדרך. לקח עמו כמה חסידים. נסעו ובאו לכפר אחד והתאכסנו אצל כפר, והיה לו לסעודם רק במאכלי בשר. התחילו החסידים לדרוש ולחקור: מי השוחט היה, ואם הבהמה היתה בלא סירחא, והמליחה וההדחה היה כהוגן. והנה נשמע קול מאדם לבוש קרעים שישב אחריו התנור: חסידים, חסידים! מה שאתם מכניסים לתוך הפה אתם חוקרים ודורשים מי השוחט והאיך הוכשר, ואילו מה שאתם מוציאים מהפה בדבריכם אין אתם נוקקים לשום שאלה! כשמוע ר' בונים דברים הללו, אמר שבשביל לימוד זה בלבד שלחו היהודי הק' לכפר, ומיד חזר לביתו (נפלאות היהודי).

וחשוב הדיבור קודם שתוציאנו מפך (אגרת הרמב"ן)

* פעם ניגשתי ליהודי וא"ל: בא ונישב ואספר לך סיפורי לשה"ר ורכילות שהצטברו בלבי ואתה תספר לי גם כן. והיות וידעני שומנך יקר, אשלם לך תשלום הגון על כך. תביט בי היהודי בזעם וא"ל: מה אתה רוצה להכשילני בהרבה לאוין ועשין, אפילו אם תתן לי כל הון דעלמא לא אשב בשיחה כגון דא, ויסר בזעף מעלי. לימים והנה אני פוגש את היהודין הלז, עומד בבית הכנסת עטוף בטלית ועטור בתפילין ומשמיע לשה"ר על דא ועל הא. ניגשתי שוב אליו ואומר לו: שמעני יקירי! לפני כשבוע ביקשתיך שתבוא ונשוחח במעט רכילות, ולא עוד אלא שאשלם לך במיטב כספי על ביטול זמנך, וזעמת עלי ועל הצעתך. והנה עתה הינך עומד בביהכ"ב וגם מעוטר בטלית ותפילין וסיפורי לשה"ר מקלחים מפך — היתכן? השתגעת? ויבוש האיש ויכלם. נתבונן נא, מדוע בראשונה לא רצה לשמוע על שיחת לשה"ר, ואילו עתה היננו מדבר באין מעצור ואף בביהכ"ב ובטו"ת? התשובה כי בתחילה שמע, הרגיש, והתבונן, כי המדובר כאן בדבר עבירה, ואילו אח"כ לא חשב ולא התבונן מה שמוציא מפיו כי הפה פתוח, וכל אשר יעלה בדעתו יוציאנה מפיו, וכדי בויון וקצף... "סוף דבר במחשבה תחילה!" (מספרי הרה"צ המופלא ר' בן ציון אלפס).